

Дергачова В. В.

докт. економ. наук, професор
ORCID ID: 0000-0003-0317-8675

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Курт Майнка Марсель

канд. економ. наук, доцент
ORCID ID: 0000-0002-8306-2332

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

Мартиненко О. В.

ORCID ID: 0000-0002-7241-024X

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ПЕРЕРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО «БЕЗКООНТАКТНОЇ ЕКОНОМІКИ»

INVESTMENT AND INNOVATION SUPPORT OF ENTERPRISES IN THE PROCESSING INDUSTRY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE TRANSITION TO THE «LOW TOUCH ECONOMY»

Метою статті є дослідження інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості України в контексті переходу до «безконтактної економіки». У статті ідентифіковано основні характеристики «безконтактної економіки», її недоліки, переваги та можливості для підприємств переробної промисловості України. Здійснено аналіз інвестиційного клімату, шляхом порівняння рейтингових оцінок України за останні десять років у світових рейтингах, які характеризують інвестиційно-інноваційну привабливість держави, у результаті чого, виявлено, що інвестиційне середовище держави є несприятливим для зовнішнього інвестора. Розглянуто основні джерела фінансування переробної промисловості (капітальні та прямі іноземні інвестиції). Проаналізовано динаміку та структуру капітальних інвестицій у промисловість України, зокрема її переробний сектор, за період 2010-2020 років. Досліджено щорічні інвестиційні надходження в економіку України, виокремлено періоди коливань та встановлено причини, які вплинули на них. Здійснено структурний аналіз прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності (визначено пріоритетні сфери інвестування переробної промисловості України) та географічну диверсифікацію за країнами-експортерами капіталу. У контексті інвестиційно-інноваційного забезпечення переробної промисловості, розглянуто інноваційно-активні підприємства України, динаміку витрат підприємств за видами економічної діяльності на інновації та науково-дослідні розробки. Обумовлено важливість стимулювання інвестиційно-інноваційної активності підприємств переробної промисловості України. Визначено, що задля сталого економічного зростання підприємств переробної промисловості в контексті переходу до «безконтактної економіки», потрібно зосередитися на збільшенні доданої вартості товарів, а це потребує створення нових або

оновлення наявних виробничих потужностей на підприємствах та, відповідно, значних інвестиційних потоків. Разом з тим, ідентифіковано напрями покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості в умовах «безконтактної економіки», впровадження яких, здатне сприяти зростанню ефективності виробничого процесу, його інноваційному розвитку, та, в результаті, структурній модернізації національної економіки.

Ключові слова: безконтактна економіка, інвестиційно-інноваційне забезпечення, інвестиційний клімат, переробна промисловість, COVID-19.

The aim of the article is to study the investment and innovation support of enterprises of the processing industry of Ukraine in the context of the «low touch economy». The article identifies the main characteristics of the «low touch economy», its shortcomings, advantages and opportunities for enterprises of the processing industry of Ukraine. An analysis of the investment climate was made by comparing Ukraine's ratings over the past ten years in global rankings that characterize the investment and innovation attractiveness of the state, as a result, it was found that the state's investment environment is unfavorable for foreign investors. The main sources of financing of the processing industry (capital and foreign direct investment) are considered. The dynamics and structure of capital investments in the industry of Ukraine, in particular its processing sector, for the period 2010–2020 are analyzed. The annual investment inflows into the economy of Ukraine are investigated, the periods of fluctuations are singled out and the reasons that influenced them are established. A structural analysis of foreign direct investment by type of economic activity (priority areas for investment in the processing industry of Ukraine) and geographical diversification by capital-exporting countries. In the context of investment and innovation support of the processing industry, innovation-active enterprises of Ukraine, the dynamics of costs of enterprises by type of economic activity for innovation and research and development are considered. The importance of stimulating investment and innovation activity of enterprises of the processing industry of Ukraine is conditioned. It is determined that for sustainable economic growth of manufacturing enterprises in the context of the transition to a «low touch economy», it is necessary to focus on increasing the added value of goods, and this requires the creation of new or upgrading existing production capacity and, consequently, significant investment flows. At the same time, the directions of improvement of investment and innovation support of processing enterprises in the conditions of «low touch economy» are identified. Their implementation can increase the efficiency of the production process, its innovative development, and, as a result, the structural modernization of the national economy.

Keywords: low touch economy, investment and innovation support, investment climate, processing industry, COVID-19.

Вступ. Сучасний стан економічних відносин характеризується нестабільністю зовнішнього середовища, що зумовлено початком пандемії Covid-19 та введенням карантинних обмежень у світі. Це призвело до зменшення міжлюдських контактів, активізувало процеси регіоналізації та структуризації, створило нові можливості для розвитку бізнесу у віртуальному цифровому середовищі завдяки формуванню «безконтактної економіки». Зазначена глобальна тенденція постає одним із визначальних структуро-перетворюючих чинників розвитку зовнішньоекономічних відносин підприємств переробної промисловості України. Питання інвестиційно-

інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості України, у період формування цифрового бізнес-середовища, є одним з найактуальніших з огляду на необхідність забезпечення зростання та відновлення вітчизняної економіки. Оскільки саме інвестиційно-інноваційне забезпечення промислових підприємств сприяє підвищенню конкурентоспроможності країни у світових рейтингах, що є наслідком впровадження інноваційних технологій та підвищення ефективності їх діяльності.

Встановлено, що основними стримуючими факторами інноваційного розвитку підприємств переробної промисловості є недостатнє інвестиційне забезпечення технічного рівня виробництва, що обумовило скорочення ефективності виробництва, скорочення їх зовнішньоекономічної діяльності.

Теоретико-методологічним та прикладним аспектам інвестиційно-інноваційного забезпечення суб'єктів вітчизняної економіки присвячені численні праці вітчизняних науковців: Маркевич К. [8], Гурочкіна В.В. [11], Корнєєва Ю. [13], Писаренко Т. В., Кваша Т. К., Рожкова Л. В., Коваленко О. В. [14] та ін. Незважаючи на значні здобутки фахівців у цій сфері, водночас інвестиційно-інноваційне забезпечення підприємств переробної промисловості України в контексті переходу до «безконтактної економіки» залишається недостатньо вивченим та потребує ґрунтовного дослідження з огляду на сучасні потреби та вимоги міжнародного середовища у сфері зовнішньоекономічних відносин, поліпшення економічних та соціальних показників вітчизняної економіки, це зумовлює актуальність подальшого дослідження даної проблематики.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану динаміки інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості України у контексті переходу до «безконтактної економіки», визначення основних напрямів його покращення.

Методологія. Дослідження інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної галузі України в умовах трансформаційних змін здійснено з використанням системно-аналітичного, опису, порівняння та графічного методів.

Результати дослідження. Світ та суспільство знаходиться у процесі переходу до нової «low touch есоному» [1], що є одним із наслідків пандемії COVID-19, та передумовою масштабних змін характеру зовнішньоекономічних відносин. Ключовими характеристиками якої є: уповільнення попиту, формування нових страхів та побоювань, споживчий ескапізм. Проте, скорочення фізичної взаємодії між споживачами та постачальниками є з одного боку, значним обмеженням, з іншого – можливістю для розвитку бізнес-відносин нового онлайн формату [2]. Для України «low touch» – це нове поняття у сфері економіки, яке потребує подальшого вивчення та дослідження. Адаптація вітчизняного бізнесу до економіки з низьким рівнем взаємодії

означає, що потрібно залишатися гнучким, впроваджуючи інноваційні технології та, залучаючи інвестиційні потоки фінансів, продовжувати працювати в поточних нестабільних умовах за рахунок скорочення фізичного контакту між підприємствами та споживачами. Однією із можливостей для промисловості України є поштовх до розвитку більш технологічно оснащеного та інноваційного внутрішнього ринку.

Переробна промисловість є домінуючим сектором промисловості України, у 2020 р. частка її реалізованої продукції становила 57,9% від загального обсягу, за досліджуваний період відбувся ріст обсягів реалізації у 2,6 рази (на 1151,1 млрд. грн.). Основу переробної галузі формують підприємства металургійного, харчового, машинобудівного та нафтопереробного секторів економіки (71,6% станом на 2020 р.).

Питання інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості України в контексті переходу до «безконтактної економіки» залишається недостатньо вивченим та потребує ґрунтовного дослідження з огляду на сучасні потреби та вимоги міжнародного середовища у сфері зовнішньоекономічних відносин, поліпшення економічних та соціальних показників вітчизняної економіки.

Інвестиційні надходження відіграють значну роль у забезпеченні сталого економічного зростання економіки України, зокрема переробних підприємств промислового сектору. У Національній економічній стратегії-2030 [3] питання залучення інвестування виокремлено ключовим, адже українська промисловість є недофінансованою. Відповідно, постає завдання дослідження інвестиційно-інноваційного середовища України протягом останнього десятиліття (табл.1).

Таблиця – 1 Місце України у світових рейтингах протягом 2010-2020 рр.

Рік	Індекс глобальної конкурентоспроможності	Рейтинг легкості ведення бізнесу Doing Business	Індекс економічної свободи	Рейтинг сприйняття корупції	Індекс інвестиційної привабливості	Глобальний індекс інновацій
2010	82	142	162	134	-	-
2011	89	145	164	-	-	-
2012	82	152	163	144	-	-
2013	73	137	161	144	-	71
2014	84	112	155	142	109	63
2015	76	96	162	130	89	64
2016	79	83	162	131	130	56
2017	85	80	166	130	134	50
2018	83	76	150	120	131	43
2019	85	71	147	126	-	47
2020	-	64	134	117	-	45

Джерело: розроблено авторами на основі [4;5;6]

The Global Competitiveness Index визначає здатність економіки зростати у довгостроковій перспективі, за результатами 2019 р. лідерами стали: Сінгапур, США, Гонконг, Нідерланди та Швейцарія; Україна погіршила свої позиції та зайняла 85 місце поряд з Молдовою та Шрі-Ланкою. У рейтингу інвестиційної привабливості Doing business-2020 Україна зайняла 64 місце (серед 190 країн), поліпшивши позицію минулого року на 7 пунктів. Позитивні зрушення відбулись у категорії захист міноритарних прав інвесторів (+27 позицій), водночас погіршилися показники у сфері забезпечення виконання умов контрактів (-6 позицій) та податкового середовища (-11 позицій). У 2021 р. Україна посіла 126 місце у Economic Freedom Index 2021, порівняно з 2020 р., оцінка підвищилася на 1,3 пункти і становить 56,2 балів зі 100, проте економіка відноситься до категорії «переважно невольні» (mostly unfree). Перше місце у EFI 2021 займає Сінгапур, на другому місці – Нова Зеландія, на третьому – Австралія. За оцінками експертів, для покращення позицій в рейтингу українському уряду потрібно підвищувати довіру інвесторів, шляхом здійснення реформ у сфері верховенства права, поліпшення захисту прав власності, судової ефективності.

За Corruption Perceptions Index (CPI) у 2020 р. Україна посіла 117 місце серед 180 країн світу (33 бали зі 100), поруч у рейтингу Єгипет, Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія. International Business Compass враховує показники економіки, політики, права та соціально-культурні умови досліджуваної країни, він є важливим для компаній, які шукають країни для розширення глобального бізнесу. До лідерів рейтингу у 2018 р. увійшли Сінгапур, Гонконг, Швейцарія, Нідерланди, Данія. Україна посіла 131 місце (із 174 країн) – покращила свій показник на 3 позиції у порівнянні з попереднім роком, із загальною оцінкою 45,27. Експерти зауважують, що країні необхідні рішучі реформи, які забезпечать зростання ВВП не менше 10% щорік, проте, це неможливо без детінізації економіки і формування регулятивного середовища. [6]. Індекс прямих іноземних інвестицій сприяє оцінці міжнародної інвестиційної політики України щодо надходження коштів від іноземних інвесторів. Інтегрована оцінка в межах від 0 (відкрита економіка) до 1 (закрита економіка) [7]. Динаміку зміни індексу прямих іноземних інвестицій України представлено на рис. 1.

За досліджуваний період Україна покращила свої позиції в Індексі прямих іноземних інвестицій із 0,144 у 2010 р. до 0,121 у 2020 р. Глобальний індекс інновацій (GII) ранжує світові економіки відповідно до їх інноваційних можливостей, метою є охоплення багатовимірних аспектів інновацій. У 2020 р. найбільш інноваційними країнами визнано Швейцарію, Швеція, США та Велику Британію. Україна посідає 45 місце, увійшовши до ТОП-2 країн економічної групи «lower-middle income». Незважаючи на те, що Україна піднялася у рейтингу із 63 місця у 2013 р. (36,26) на 45 місце (36,32), сумарна

оцінка інноваційності практично не змінилася (вона знизилася у 2020 р. відносно 2018 р. – 38,52) [8, с. 15]. У 2020 р. Україна увійшла до ТОП-30 країн у глобальному рейтингу стартапів – StartupBlink (оцінює стартап екосистеми серед 100 країн і 1000 міст світу), зайнявши 29 позицію [9]. З огляду на проведений аналіз інвестиційного середовища України, зазначимо, що незважаючи на позитивні зрушення в деяких аспектах економіки та верховенства права, воно є все ще недостатньо сприятливим для активних зовнішніх інвестиційних надходжень.

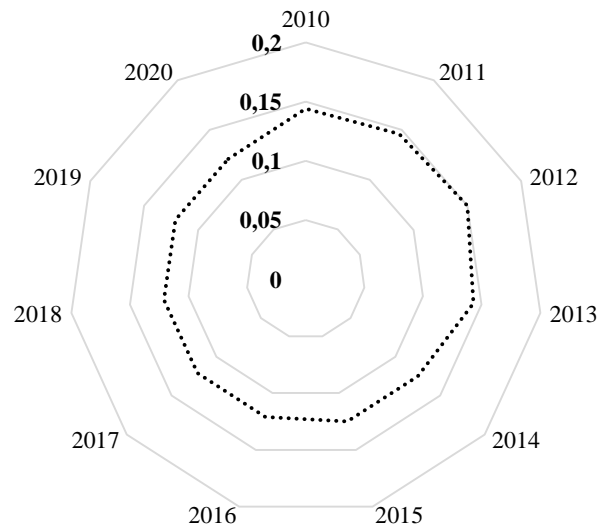

Рисунок 1 – Динаміка Індексу прямих іноземних інвестицій України за 2010-2020 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі [7]

Разом з тим, фінансове забезпечення інноваційних процесів промислових підприємств України перебуває у стані постійної недостатності, що впливає на загальну конкурентоспроможність національної економіки. Розглянемо основні джерела фінансування переробної промисловості України. Одним з таких є капітальні інвестиції, які безпосередньо спрямовуються у придбання нових і тих, які були у використанні, або виготовлення власними силами для власного використання матеріальних і нематеріальних активів, витрати на капітальний ремонт та модернізацію [10].

За досліджуваний період капітальні інвестиції в економіку України зросли у 2.8 рази до 508217,0 млн. грн. Зокрема, частка капітальних інвестицій у промисловість варіювала від 30,7% у 2010 р. до 35,5% у 2020 р., максимальне значення зафіксовано у 2019 р. – 40,7%. Інвестування переробної промисловості зросло у 2,3 рази (із 30151,9 млн. грн. у 2010 р. до 69328,1 млн. грн у 2020 р.). Динаміку капітальних надходжень в переробну промисловість України представлено на рис. 2.

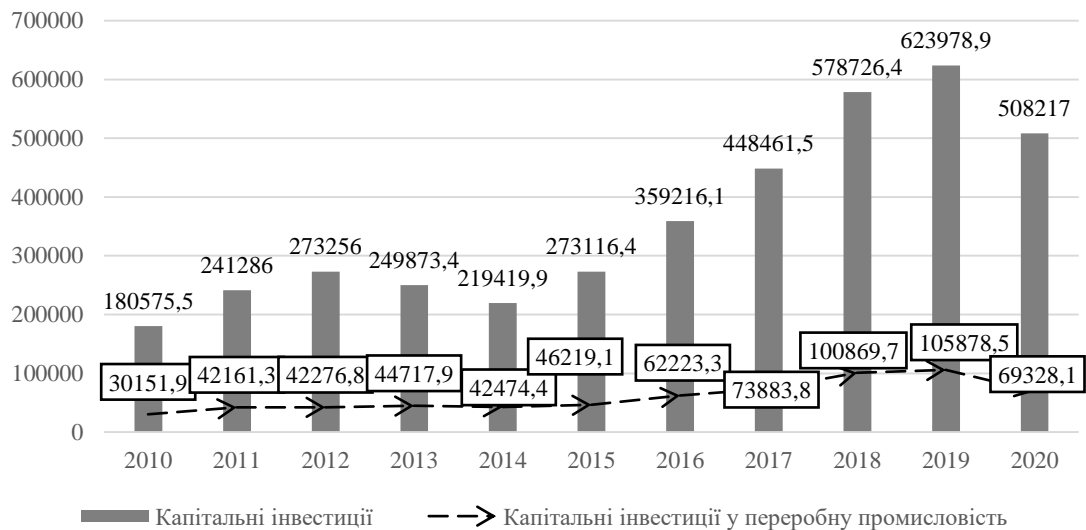

Рисунок 2 – Динаміка капітальних інвестицій в економіку України та переробну промисловість за 2010-2020 рр.

Джерело: складено авторами на основі [10]

Активне нарощування обсягів капітальних інвестицій в переробну промисловість тривало з 2016 р. по 2019 р., це було викликано активністю вітчизняних інвесторів (бізнесу та державної влади), що стало поштовхом до підвищення конкурентоспроможності економіки у міжнародних економічних відносинах. Джерелами росту виступали ресурси сектору нефінансових корпорацій, кредити банків та інших позик, а також кошти населення на будівництво житла, рушійною силою – підприємства промислового сектору, а також транспорту, державного управління та оборони. Проте, у зв'язку з початком пандемії Covid-19 та введенням карантинних обмежень у світі та Україні, у 2020 р. відбувся спад інвестування на 35,5% у порівнянні з попереднім роком, відповідно, зменшилася частка капітальних інвестицій у переробну промисловість із 16,7% у 2010 р. (максимальні значення у 2018-2019 рр. – 17,4% – 17,0%) до 13,6% у 2020 р. Розподіл капітальних інвестицій у структурі переробної промисловості за 2020 р. представлено на рис.3.

У структурі переробної промисловості найбільша частка капітальних інвестицій належить виробництву харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, починаючи з 2010 р. їхній обсяг становив 8510,2 млн грн., показники стрімко зросли у 2016 р. до 21291,0 млн грн, а у 2019 р. до 31888,5 млн грн., у 2020 р. їх частка становила 29,6% (рис.3). Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів, крім машин та устаткування посідає друге місце із часткою 27,2% (18834,3 млн. грн). Третє місце займає виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність з часткою 11,3% у 2020 р. Зазначені види переробної галузі щорічно формують потенціал новітніх модернізаційних процесів економіки України.

Рисунок 3 – Розподіл капітальних інвестицій у структурі переробної промисловості за 2020 р., %

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

В умовах дестабілізації національної економіки фінансовим «порятунком» є інструменти довгострокового характеру, які орієнтовані на розвиток об'єкта інвестування. Реалізація та розвиток сукупності потенціалів підприємств переробної промисловості України значно залежить від обсягів іноземного інвестування [11]. Тому розглянемо динаміку ПІІ як важливого та одного з найефективніших джерел фінансування переробної промисловості України, оскільки вони сприяють активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій у діяльність переробних підприємств. За визначенням Міністерства Фінансів, прямі іноземні інвестиції (FDI) – це довгострокові вкладення матеріальних засобів компаніями-нерезидентами в економіку країни, які є найбільш бажаною формою капіталовкладень для економік, що розвиваються, оскільки сприяють реалізації великих проектів; надходженню

нових технологій, нової практики корпоративного управління [12].

Протягом 30 років незалежності України одним із пріоритетних завдань її економічної політики було саме залучення довгострокових іноземних інвестицій, а також активізація діяльності з їх «просування». Зазначимо, що Україна володіє інвестиційно-привабливими факторами, які сприяють розширенню її інвестиційних зв'язків, а саме: великий та конкуренто-необмежений внутрішній ринок; географічне розташування на перетині основних транспортних шляхів між Європою та Азією; дешева та водночас кваліфікована робоча сила; високий науковий потенціал. Проте, за ступенем інтеграції країни у світове господарство, розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків та прагненням до створення відкритої, експортоорієнтованої моделі економіки, Україна значно поступається переважній більшості країн з трансформаційною економікою, про що свідчить місце України у світових рейтингах (табл.1) [8].

Ступінь інвестиційної привабливості є важливим показником інвестиційного клімату країни та ефективного соціально-економічного розвитку економіки держави загалом, тому проаналізуємо щорічні обсяги надходжень ПІІ (рис.4).

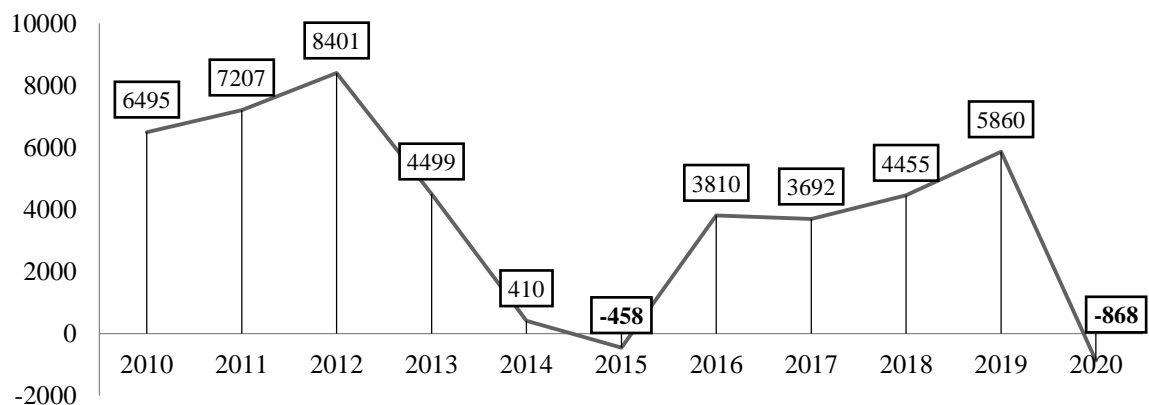

Рисунок 4 – Надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за період 2010–2020 рр., млн. дол. США

Джерело: побудовано авторами на основі [12]

Спостерігаємо, що обсяги ПІІ в економіку України за період 2010-2015 рр. різко скоротились з 6495,0 млн. дол. США до -458,0 млн. дол. США (сталось вибуття капіталів через загострення військового конфлікту на сході України). Проте з 2016 р. надходження зростали, у 2019 р. показник перевищив значення 2013 р. та становив 5860,0 млн. дол. США, у 2020 р. стався відтік інвестування, значення було від'ємним – -868 млн. дол. США., що зумовлено як зниженням інвестиційної активності у світі, так і несприятливим інвестиційним кліматом в Україні. Експерти Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) оцінили виклики пандемії COVID-19 у 0,6 трлн доларів втрачених інвестицій за рік, найбільшого скорочення зазнають інвестиції у експортні галузі. Відповідно, на

світових ринках конкуренція за капітал зростатиме, а переможцями будуть країни із найбільш сприятливим інвестиційним кліматом [13].

Більшість закордонних інвесторів вкладають свої активи у промисловість України – 33% (у 2020 р. 74,2% ПІІ від загального обсягу надійшло у переробну промисловість), у сферу оптової та роздрібної торгівлі – 15,8%, популярними є сектори промисловості, які не потребують довгострокових капіталовкладень і освоєння нових технологій, зокрема, фінансовий – 12,7% та сектор нерухомості – 12,5%. Структуру прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності у 2020 р. представлено на рис. 5.

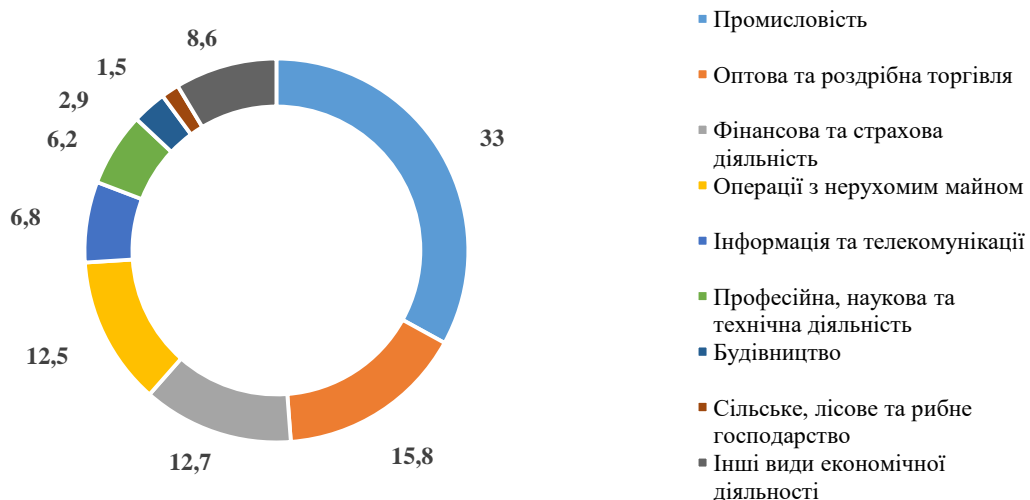

Рисунок 5 – Структура прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності у 2020 р., %

Джерело: побудовано авторами на основі [10]

Структура прямого інвестування у промисловість, відзначається домінуванням переробної промисловості з погляду інвестиційної привабливості. Частка інвестицій, залучених у неї у 2019 р. становила 77,0%, у 2020 р. переробна промисловість втратила потужність прямого інвестиційного потоку на 2,79% порівняно із 2019 р. [11].

ПІІ мають незначну географічну диверсифікацію країн-експортерів, оскільки основна частина надходжень вже протягом багатьох років припадає на невелику кількість країн. Найбільшими інвесторами в економіку України у 2020 р. були: Кіпр із часткою – 29,0%, Нідерланди – 23,2% та Велика Британія – 5,8%, Німеччина – 5,1%, Австралія – 3,4%, надходження із США становили лише 1,8% [10]. Зауважимо, що ПІІ в Україні утворені двома групами капіталів: тими, що належать іноземним резидентам, та такими, що контролюються іноземними компаніями резидентів України (українські капітали виведені до офшорної юрисдикції — round-tripping FDI). З огляду на географічну структуру іноземного капіталу, спостерігається витіснення офшорними інвестиціями з української економіки капітали розвинених країн. Для інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості в контексті переходу до «безконтактної економіки», важливі є інвестиції саме з країн, які є

технологічними лідерами та спеціалізуються на виробництві товарів з високою часткою доданої вартості, таких як Франції, Італії, Німеччини, США [8].

За період 2018-2020 рр. в Україні функціонувало 2281 інноваційно-активних підприємств, з них 1550 підприємств зосереджено у промисловому секторі, 93,6 % (1452 од.) – інноваційні підприємства переробної промисловості. Динаміку витрат промислових підприємств на інновації за 2010-2020 рр. представлено у табл. 3.

Таблиця – 3. Витрати на інновації промислових підприємств за 2010-2020 рр.

Рік	Частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості, %	Витрати на інновації, млн.грн	У тому числі							
			наукові дослідження і розробки (НДР)		у тому числі				інші витрати на інновації (за виключенням НДР)	
					НДР, виконані власними силами		НДР, виконані іншими підприємствами			
			млн.грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн.грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн.грн	у % до загального обсягу витрат на інновації	млн.грн	у % до загального обсягу витрат на інновації
2010	13.8	8045.5	996.4	12.4	818.5	10.2	177.9	2.2	7049.1	87.6
2011	16.2	14333.9	1079.9	7.5	833.3	5.8	246.6	1.7	13254	92.5
2012	17.4	11480.6	1196.3	10.4	965.2	8.4	231.1	2.0	10284.3	89.6
2013	16.8	9562.6	1638.5	17.1	1312.1	13.7	326.4	3.4	7924.1	82.9
2014	16.1	7695.9	1754.6	22.8	1221.5	15.9	533.1	6.9	5941.3	77.2
2015	17.3	13813.7	2039.5	14.8	1834.1	13.3	205.4	1.5	11774.2	85.2
2016	18.9	23229.5	2457.8	10.6	2063.8	8.9	394.0	1.7	20771.7	89.4
2017	16.2	9117.5	2169.8	23.8	1941.3	21.3	228.5	2.5	6947.7	76.2
2018	16.4	12180.1	3208.8	26.3	2706.2	22.2	502.6	4.1	8971.3	73.7
2019	15.8	14220.9	2918.9	20.5	2449.9	17.2	469.0	3.3	11302.0	79.5
2020	16.8	14406.9	3486.3	24.2	2650.4	18.4	835.9	5.8	10920.6	75.8

Джерело: [10]

За досліджуваний період зросла частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості промислових із 13,8 % у 2010 р. до 16,8 % у 2020 р. Витрати на інновації також мають позитивну тенденцію до зростання у 1,8 рази до 14406,9 млн. грн. Зазначимо, що максимальна частка інноваційно-активних промислових підприємств була зафіксована у 2016 р., відповідно, і витрати на інновації досягли максимального значення – 23229,5 млн. грн. У 2020 р. на науково-дослідні розробки було витрачено 3486,3 млн. грн (24,2 %), у тому числі на НДР, виконані власними силами витрачено 18,4%, на НДР, виконані іншими підприємствами – 5,8%. Інші витрати на інновації мали позитивну тенденцію та становили 75,8% від загального обсягу (10920,6 млн. грн). Підприємствами переробної промисловості у 2020 р. було витрачено на інновації 13346,7 млн. грн., з них на НДР, виконані власними силами – 18,9 % загальних коштів, на НДР, виконані іншими підприємствами – 4,5%, інші витрати на інновації – 76,6%. Основним джерелом фінансування інновацій у

2019 р. залишаються власні кошти підприємств – 87,7%, кошти державного бюджету – 3,9%; кошти іноземних інвесторів – 0,3%; обсяг коштів з інших джерел – 8,1%.

За видами економічної діяльності найбільше коштів на інноваційну діяльність витрачали підприємства з виробництва харчових продуктів, металургійного виробництва, виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів. За видами економічної діяльності найбільші обсяги інноваційної продукції реалізували підприємства з металургійного виробництва (38,2%), виробництва машин і устаткування (14,5%), виробництва харчових продуктів (12,2%) [14].

Таким чином, в Україні зросла кількість інноваційно активних підприємств, але їхня частка у загальній кількості промислових підприємств знизилась порівняно з 2016 р. Більшість підприємств витрачали кошти на придбання машин, обладнання та програмне забезпечення. Загальний обсяг витрат підприємств на інновації зріс на 1,3% порівняно з 2019 р. Кількість впроваджених нових технологічних процесів зросла, у той час як кількість впроваджених інноваційних видів продукції зменшилася. Проведений аналіз інноваційної активності промислових підприємств України свідчить про те, що вітчизняна економіка значно поступається провідним індустриальним країнам: Німеччина – 69,7%, Канада – 60,0%, Бельгія – 59,6%, Фінляндія – 57,0%, Ірландія – 56,7%, Україна – 16,8%.

Для інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості в контексті переходу до «безконтактної економіки», їхнього сталого економічного зростання потрібно зосередитися на збільшенні доданої вартості товарів, а це потребує створення нових або оновлення наявних виробничих потужностей на підприємствах та, відповідно, значних капітальних та іноземних інвестицій. Одним із позитивних зрушень та досягнень на шляху до поліпшення інвестиційного клімату держави стало прийняття Закону «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» [15], відповідно до якого, з 1 січня 2022 р. інвестори, що реалізують великі проекти в Україні, зможуть отримувати державну підтримку згідно умов укладених з ними спеціальних інвестиційних договорів. Це відповідає реалізації концепції сталого розвитку щодо залучення та інтенсифікації відповідних інвестицій на інноваційне оснащення переробної промисловості в контексті переходу до «безконтактної економіки». Шляхами покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості в умовах «безконтактної економіки» є: підвищення рівня інформування потенційних інвесторів шляхом розробки та використання оновленого програмного забезпечення; розробка державою портфелю проектів та ініціатив, спрямованих на удосконалення системи партнерства держави та бізнесу та залучення інвестицій у переробну промисловість України; створення

онлайн платформи для обміну досвідом зі впровадження інноваційних технологій та обміном результатами їх використання підприємствами переробної промисловості.

Таким чином, високий рівень інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості України за умови його раціонального, обґрунтованого, цільового використання здатен сприяти зростанню ефективності виробничого процесу та його інноваційному розвитку, і, як наслідок, структурній модернізації національної економіки, підвищенню рівня її міжнародної конкурентоспроможності.

Висновки. У статті досліджено основні аспекти «безконтактної економіки», її недоліки, переваги та можливості для підприємств переробної промисловості. Здійснено аналіз інвестиційного клімату України у світових рейтингах (Індекс глобальної конкурентоспроможності, Doing Business, Індекс економічної свободи, рейтинг сприйняття корупції, Індекс інвестиційної привабливості, глобальний Індекс інновацій, StartupBlink), виявлено, що інвестиційне середовище держави є несприятливим для іноземних інвесторів, країні необхідно реформування усіх систем господарювання, що призведе до детінізації економіки і формування оновленого інноваційного середовища. Розглянуто основні джерела фінансування переробної промисловості, за 2010-2020 рр.. капітальні інвестиції зросли у 2.3 рази (частка варіювала від 30,7% у 2010 р. до 35,5% у 2020 р.). Нарощування обсягів капітальних інвестицій в переробну промисловість тривало з 2016 р. по 2019 р. та було викликано активністю вітчизняних інвесторів, проте, у зв'язку з початком пандемії Covid-19 та введенням карантинних обмежень, у 2020 р. відбувся спад інвестування у переробну промисловість до 13,6%. Згідно з проведеним аналізом ПП визначено, що пріоритетними сферами інвестування переробної промисловості України є виробництво харчових продуктів, металургійна та деревообробна промисловості, найбільше інвестували: Кіпр, Нідерланди, Велика Британія. У контексті інвестиційно-інноваційного забезпечення переробної промисловості, розглянуто інноваційно-активні підприємства України. Проведений аналіз свідчить про те, що вітчизняна економіка значно поступається провідним індустріальним країнам. Основним джерелом фінансування інновацій залишаються власні кошти підприємств – 87,7%, кошти державного бюджету – 3,9%; кошти іноземних інвесторів – 0,3%; обсяг коштів з інших джерел – 8,1%. За видами економічної діяльності найбільше коштів на інноваційну діяльність витрачали підприємства з виробництва харчових продуктів, металургійного та виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів.

Наукова новизна роботи полягає у дослідженні «безконтактної економіки» як новоутвореного середовища взаємодії підприємств переробної промисловості, споживчого сектору та держави, їхнього інвестиційно-

інноваційного забезпечення.

Практичне значення проведеного дослідження полягає у тому, що запропоновані напрями покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення підприємств переробної промисловості в умовах «безконтактної економіки», можуть бути використані підприємствами промисловості для їхньої структурної модернізації.

Література:

1. What is the Low Touch Economy? Board of innovation. URL: <https://www.boardofinnovation.com/blog/what-is-the-low-touch-economy/> (дата звернення: 02.09.2021).
2. Как Pepsi и Beyond Meat победили COVID и что делать остальному бизнесу – исследование. Лига.Бизнес. – 2020. URL: <https://biz.liga.net/keysy/all/article/kak-mirovye-giganty-poboroli-covid-i-cto-delat-ostalnomu-biznesu-issledovanie> (дата звернення: 04.09.2021).
3. Національна економічна стратегія 2030. Кабінет Міністрів України. URL: <https://nes2030.org.ua/> (дата звернення: 12.09.2021).
4. Doing Business. Світовий банк. 2020. URL: <https://www.doingbusiness.org/> (дата звернення: 05.09.2021).
5. База даних World Bank. World Development Indicators. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (дата звернення: 05.09.2021).
6. The BDO International Business Compass: Update and Subject Focus Labor Market Performance. URL: http://www.bdo.com.kw/getmedia/417dfb6a-8ca4-437c-a552-1edb52f2b807/BDOStudie_EN_Executive-Summary-2017_web.pdf.aspx (дата звернення: 07.09.2021).
7. OECD FDI Regulatory Restrictiveness Index. OECD. Stat. – 2021. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FDIINDEX> (дата звернення: 03.09.2021).
8. Катерина Маркевич. Хто і як інвестує в Україну? Разумков центр. – 2019. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-iaak-investuie-v-ukrainu> (дата звернення: 12.09.2021).
9. Інформаційні матеріали щодо стану інноваційної діяльності. Департамент технічного регулювання та інноваційної політики. МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ. – 2021. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti&isSpecial=true> (дата звернення: 13.09.2021).
10. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 27.08.2021).
11. Гурочкіна В.В. Інвестиційне забезпечення розвитку промислових підприємств в економіці емерджентного типу. ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ІННОВАЦІЇ. Науковий журнал з питань економіки та бізнесу. Випуск 11, 2020. Частина 2. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5403/1/4877_IR.pdf (дата звернення 13.09.2021).
12. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (дата звернення 03.09.2021).
13. Юлия Корнеева. Способны ли «инвестияни» улучшить инвестиционный климат в Украине? Экономическая правда. – 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/columns/2021/05/7/673652/> (дата звернення 12.09.2021).

14. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Писаренко Т.В., Кваша Т.К., Рожкова Л.В., Коваленко О.В. – К.: УкрІНТЕІ, 2020. – 45 с.
15. Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» від 17.12.2020 № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (дата звернення 12.09.2021).

References:

1. What is the Low Touch Economy? Board of innovation, [Online], available at: <https://www.boardofinnovation.com/blog/what-is-the-low-touch-economy/> (access date: 2 September, 2021).
2. How Pepsi and Beyond Meat defeated COVID and what to do with the rest of the business is a study. League. Business. – 2020. [Online], available at: <https://biz.liga.net/keysy/all/article/kak-mirovye-giganty-poboroli-covid-i-chto-delat-ostalnomu-biznesu-issledovanie> (access date: 4 September, 2021).
3. National Economic Strategy 2030. The Cabinet of Ministers of Ukraine. [Online], available at: <https://nes2030.org.ua/> (access date: 12 September, 2021).
4. Doing Business. The World Bank. 2020. [Online], available at: <https://www.doingbusiness.org/> (access date: 5 September, 2021).
5. World Bank database. World Development Indicators. [Online], available at: <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators> (access date: 5 September, 2021).
6. The BDO International Business Compass: Update and Subject Focus Labor Market Performance. [Online], available at: http://www.bdo.com.kw/getmedia/417dfb6a-8ca4-437c-a552-1edb52f2b807/BDOStudie_EN_Executive-Summary-2017_web.pdf.aspx (access date: 7 September, 2021).
7. OECD FDI Regulatory Restrictiveness Index. OECD. Stat. – 2021. [Online], available at: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FDIINDEX> (access date: 3 September, 2021).
8. Katerina Markevich. Who invests in Ukraine and how? Razumkov Center. – 2019. [Online], available at: <https://razumkov.org.ua/statti/khto-i-ia-k-investuie-v-ukrainu> (access date: 12 September, 2021).
9. Information materials on the state of innovation. Department of Technical Regulation and Innovation Policy. MINISTRY OF ECONOMY OF UKRAINE. – 2021. [Online], available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=InformatsiiniMaterialiSchodoStanuInnovatsiinoiDiialnosti&isSpecial=true> (access date: 13 September, 2021).
10. State Statistics Service of Ukraine. [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (access date: 27 August, 2021).
11. Gurochkina V.V. Investment support for the development of industrial enterprises in the emergent economy. ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION. Scientific journal on economics and business. Issue 11, 2020. Part 2. [Online], available at: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5403/1/4877_IR.pdf (access date: 13 September, 2021).
12. Foreign direct investment (FDI) in Ukraine. Ministry of Finance. [Online], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/> (access date 3 September, 2021).
13. Julia Korneeva. Are «investors» able to improve the investment climate in Ukraine? Economic truth. – 2021. [Online], available at: <https://www.jakda.com.ua/rus/columns/2021/05/7/673652/> (access date 12 September, 2021).
14. Innovative activity in Ukraine in 2019: scientific and analytical report / Pisarenko T.V.,

Kvasha T.K., Rozhkova L.V., Kovalenko O.V. – K.: UkrINTEI, 2020. – 45 p.

15. Law of Ukraine «On state support of investment projects with significant investments in Ukraine» of 17.12.2020, № 1116-IX. [Online], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text> (access date 12 September, 2021).